BEPALING VAN LEEFTIJD EN GESLACHT BIJ SNEEUWGORZEN

In verband met het Deltaplan werd in de jaren '70 de waddendijk in Friesland en Groningen verhoogd. Daardoor ontstond er een uitermate goed biotoop als foerageergebied voor sneeuwgorzen. Met slagnet en vaste voerplaatsen werden er in 5 jaar tijds ± 1500 sneeuwgorzen gevangen en geringd, waarvan er ± 500 werden teruggevangen.

In de eerste vangperiode bleek al spoedig dat het bepalen van geslacht en leeftijd uitermate moeilijk was. Het raadplegen van determinatiegidsen, zoals Handkenmerken van het VT en Svensson, bleek geen enkele houvast te geven. In veel gevallen spraken ze elkaar zelfs tegen. Erg licht gekleurde vrouwtjes kunnen lichter gekleurd zijn dan donker gekleurde manntjes. De vleugellengten van mannen en vrouwen overlappen elkaar. Ronde en gave staartpennen waren nauwelijks aanwezig omdat sneeuwgorzen altijd op de grond foerageren en daardoor nauwelijks gave staartpunten hebben.

Deze moeilijkheden waren de aanleiding om alle gevangen sneeuwgorzen individueel volgens een standaardmethode te fotograferen. Door eigen terugvangsten in hetzelfde seizoen of één of meer seizoenen later, kregen we langzamerhand meer greep op de problematiek.

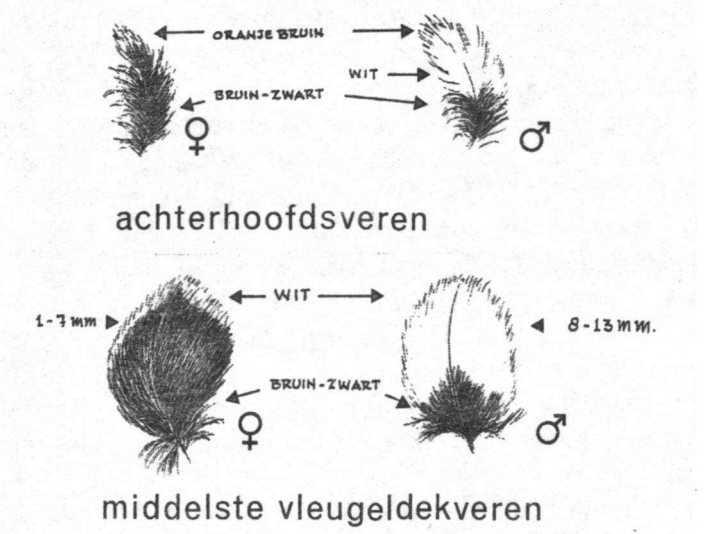
Van de gevangen sneeuwgorzen waren de individuele verschillen in kleur en tekening aanzienlijk. Dat de soort ook nog onderverdeeld wordt in enkele ondersoorten maakt het bepalen van geslacht en leeftijd nog ingewikkelder.
Maar door een groot aantal sneeuwgorzen in de hand te hebben gehad, veel verenmonsters verzameld te hebben, eigen terugvangsten gecombineerd te hebben met fotomateriaal en balgenstudie, bleken bepaalde kenmerken bruikbaar of onbruikbaar te zijn.

ONBRUIKBAAR.
De kleurverdeling op de langste grote slagpendekveer van oude vogels, zoals weergegeven in Handkenmerken van het VT, kon door ons maar bij uitzondering worden vastgesteld.
Bijna altijd is de langste grote slagpendekveer gekleurd zoals door Svensson aangegeven is voor 1kj en 2kj vogels. De geschetste langste grote slagpendekveer voor na 1kj en na 2kj vrouwtjes is door ons nooit geconstateerd, ook niet bij vogels, die we na één of meer seizoenen terugvingen. Door het gebruiken van de handkenmerken van VT en van Svensson zouden bijna alle door ons gevangen sneeuwgorzen in hun eerste levensjaar zijn.
Bij 60 gecontroleerde balgen, afkomstig uit Spitsbergen en Groenland, ligt het anders. Hier was wel een zekere mate van overeenstemming in geslacht en leeftijd met de geschetste langste grote slagpendekveer, alhoewel een gebalgd jong mannetje, nog in het jeugdkleed, op Spitsbergen op 17-8-1947 al een uitgekleurde langste grote slagpendekveer had, die overeenkomt met die van oude mannetjes.
Zeer waarschijnlijk zijn de gegevens van Svensson gebaseerd op sneeuwgorzen van de Groenlandse en Spitsbergense populatie.
De in Nederland overwinterende sneeuwgorzen zijn waarschijnlijk afkomstig uit andere broedgebieden. (Een artikel hierover is in voorbereiding).

Van de staartpennen zijn er maar enkele, die als rond en gaaf aangemerkt kunnen worden. Waarschijnlijk omdat sneeuwgorzen bij uitstek hun voedsel op de grond zoeken zijn de staartpunten sterk onderhevig aan slijtage.

BRUIKBAAR
De achterhoofdsveren van de mannetjes onderscheiden zich van de achterhoofdsveren van de vrouwtjes daarin dat bij de mannetjes een groter of kleiner stuk wit te zien is tussen de bruin/zwarte basis en de oranje/bruine top. Soms is die witte band maar heel smal, maar

hij is te zien. Bij de vrouwtjes gaat de bruin/zwarte basis direct over in de oranje/bruine top zonder dat daar een witte band tussen zit.
De volgende afbeeldingen illustreren het verschil.



Door slijtage van de oranje/bruine top ontstaat dan in het voorjaar de typische witte kop voor het mannetje in broedkleed en voor het vrouwtje een donker gekleurde kop.
Aan de achterhoofdsveertjes is dus met zekerheid het geslacht te bepalen.
Dit kenmerk kan nog gecombineerd worden met een kenmerk aan de middelste vleugeldekveren. In het winterseizoen 1988/1989 zijn monsters genomen van achterhoofdsveertjes en middelste vleugeldekveren. Hierbij bleek een duidelijke samenhang. De middelste vleugeldekveren van vrouwtjes zijn meestal geheel donker van kleur op een witte toprand na, die 1 - 7 mm breed is. Bij de mannetjes zijn de middelste vleugeldekveren meestal geheel wit op een kleine donkere basis na.
Het wit is 8 - 13 mm breed.

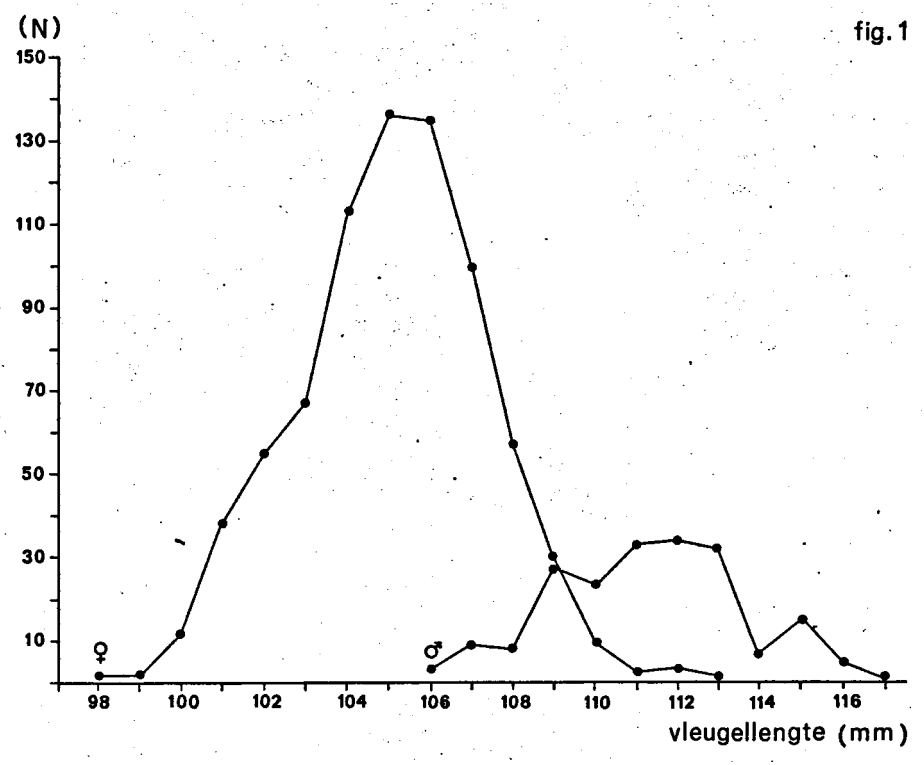
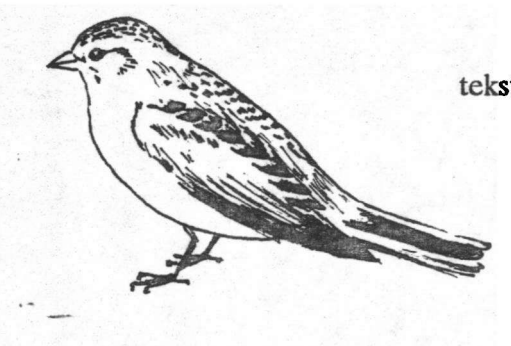


fig. 1

Het bepalen van het geslacht door middel van de vleugellengte is maar beperkt mogelijk, daar er een grote overlap bestaat.
Bij de door ons gemeten sneeuwgorzen (methode Svensson) hadden 750 vrouwtjes een spreiding van 98 - 113 mm en 197 mannetjes een vleugellengte van 106 - 117 mm. (fig. 1)
Deze gegevens zijn overeenkomstig de maten, die door Svensson worden opgegeven.

Conclusie

Geslachtsbepaling door middel van achterhoofdveertjes is betrouwbaar en kan worden ondersteund door de middelste vleugeldekveren.
Het bepalen van de leeftijd blijft uiterst moeilijk. Alleen sneeuwgorzen, die, duidelijk opvallend, ronde en gave buitenste staartpennen hebben, kunnen als oude vogels worden bestempeld.



Joop Jukema
Ulbe Rijpma
tekst B.J. Speek